

OKUL GÖZLEMİ VE UYGULAMA ÇALIŞMALARININ ÖĞRETMEN ADAYLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Mustafa ERGÜN*
Ali ÖZDAŞ **

Giriş

Öğretmen yetiştirmenin en önemli safhalarından biri, adayları fiili öğretmenliğe hazırlama dönemidir. Bu, öğretmen yetiştirme tarihimizin bazı dönemlerinde uzun uygulama (staj) dönemleri ve uygulama okulları ile önem kazanmış, ama bazı dönemlerde de göstermelik bir aylık uygulamalar şeklinde geliştirilmiş bir faaliyettir.

Yeni öğretmen yetiştirme modellerinde uygulama çalışmalarının önemi giderek artmaktadır. Genelde teorik öğretimin sonuna bırakılan bu çalışmalar, şimdi ön kısımlara ve hattâ uygulamanın başına (lisans öğretiminin ilk dönemlerine) doğru çekilmektedir. Bütün dünyada öğretmen yetiştirme programlarındaki ana eğilim budur.

Gerçekten, öğretmen yetiştirmede gerçek meslekî uygulamaları gözlemek ve bizzat yapmanın meslekî hazırlanmadaki önemi büyük mü?

Örnekleme ve metot

Uşak Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin 1997-1998 öğretim yılında, ilköğretim okullarında yaptıkları gözlem ve uygulama çalışmalarının, onların teorik ve pratik meslekî algıları üzerindeki etkisini tespit etmek istedik.

Öğretim yılı başında, bu öğretmen adaylarından ilköğretimi ve öğretmenliği nasıl değerlendirdiklerini birer kompozisyon olarak aldık.

* Prof.Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi

** Öğr.Grv. Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi

Örneklem olarak alınan öğrenciler güz döneminde haftada 10 saatlik "Okullarda Gözlem" dersinde il merkezi ve kazalarda 6 okulda gözlem yaptılar. Dönem sonunda öğrencilerden ilk kompozisyon mahiyetinde bir değerlendirme daha alındı. Bahar dönemi öğretiminde de aynı örneklem grubu haftada 16 saatlik Uygulama çalışmasına gittiler. Dönem sonunda kendilerinden gene ilk kompozisyon mahiyetinde bir değerlendirmeye ek olarak "öğretim yılı başından beri görüşlerinde bir değişiklik olup olmadığı" ve gözledikleri, yanında staj yaptıkları öğretmenlerin çok beğendikleri ve beğenmedikleri yönleri soruldu.

Araştırmanın verileri kompozisyon şeklinde alındığı için, metin üzerinde kodlamalar yapıldı.

Araştırmanın bulguları

Öğrenci kompozisyonlarından çıkartılan bulguları üç grup içinde toplamak mümkün görülmektedir.

a) Öğretmenlik mesleğine bakış:

İyi bir sınıf öğretmeni, içindeki çocuğu hiç bir zaman öldürmemelidir. Öğretmenliğin ilk şartı, sevgidir. Bu "gönül mesleği" sınırsız sevgi, heyecan, sabır ve devamlı fedakârlık istemektedir. Öğretmenlik bir sanattır ve öğretmen de bir sanatkâr olmalıdır. Öğretmen adaylarının hepsi, öğretmenliğin, sorumluluğu çok ağır, kutsal bir meslek olduğu konusunda ortak fikir sahibidir. Bundan başka, öğretmenin ana özellikleri konusunda da aşağıdaki fikirlerde ortak görüş sahibidirler.

- Öğretmenlik, idealist olarak yapılacak bir meslektir. Bu nedenle çocukları ve öğretmeyi sevmeyen insan öğretmen olmamalıdır.
- Öğretmenin genel kültürü geniş olmalıdır; Çünkü ilköğretim öğrencisi aklına gelen her soruyu sorar. Öğretmen de her soruya çocuğu ikna edecek şekilde cevaplar verebilmelidir.
- Öğretmen öğrencilerini tanımalı, onların problemlerini ve özel yeteneklerini görmeli ve buna göre önlemler almalıdır. Sınıf içi iletişim, iyi bir eğitimin en temel faktörüdür. Öğretmen iyi bir iletişim kurmalı, tatlı-sert bir kişilik göstermelidir.
- İlköğretim öğrencilerinin dikkati çok uzun süreli olmadığı için, derste sürekli ilgiyi çekmeye çalışmalı; bunun için, duruma göre değişen öğretim

yöntem ve teknikleriyle konuya uygun ders araç ve gereçlerini kullanmalıdır.

- İlköğretim öğrencileri taklit etme dönemlerinde oldukları için, çocuk önünde yapılan her harekete ve söylenen her söze dikkat edilmelidir. Çocuklar, bir kamera gibi, her şeyi kaydetmektedirler. Bu nedenle öğretmen her zaman güler yüzlü, sabırlı, Türkçeyi ve ses tonunu iyi kullanan, tiyatrocunun gibi anlatabilme yeteneği olan; yürüyüşünden, giyinişine, saçlarına, ayakkabılarının boyasına kadar dikkat etmesi gereken bir kişi olmalıdır.

b) Gözlem ve uygulama sonucunda öğretmenlerde görülen eksiklikler:

Araştırmaya katılan öğretmen adayları, "çocuklar değil ama öğretmenler bizi hayal kırıklığına uğrattı" kanatindedirler. Onlara göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu idealist değil; "manavlık, kasaplık yapar gibi öğretmenlik yapıyorlar." Hayattan bıkmış, bezmiş, yorgun, yılgın, yıpranmış, üstüne başına bakmayan bir çok öğretmen var. Bilgi olarak yetersiz, ilgisiz, seviyeleri fazla yüksek olmayan, genel kültürleri çok yetersiz, fedakârlık yapamayan, kendilerini yenilemeyen, mesleklerini sevmeyen çok sayıda öğretmen var. Çocukların cıvı cıvı, iyimser ve engin dünyalarına karşın, öğretmenlerin "küçük dünyaları" var.

Öğrenci psikolojisini bilmiyorlar. Öğrencilerini azarlıyorlar, korkutuyorlar ve dövüyorlar. Bütün okullarda yaygın bir dayak ve sözel şiddet var. Çocuklara eşit davranmıyorlar. Çocuğu, soru sorduğuna pişman ediyorlar. Notu bir silâh olarak kullanıyorlar. Çocukta kendine güven duygusunu geliştiremiyorlar. Öğrenciler öğretmenlerini, bazı öğretmenler de çocukları ve mesleklerini sevmiyorlar. Ne öğrencinin ne de öğretmenin zevk alamadığı bir çok ders saati boşa geçiyor.

Öğretmen adaylarının gözlemlerine göre, dayak öğrenmeyi engellemektedir. Öğretmen dayak atınca, dayak yiyen çocuk ve hattâ sınıfın tamamı öğretmene pasif tepki koymaya başlamaktadır. Aynı şekilde, öğrencileri "aptallar, geri zekâlılar, saçmalamayın..." gibi sözlerle azarlamak da onların tavır koymalarına neden oluyor. Öğrenciler, daha ilkokulda iken pasifize ediliyor.

Bazı öğretmenler zamanında derse girmiyorlar. Derse girişi 10-15 dakika geciktiriyorlar. Sınıfa girdiklerinde uzun uzun sınıf defterini yazıyorlar. Derslere hazırlıklı girmiyorlar. Planları "formalite" ve baştan savma olarak yapıyorlar. Planlamanın gereğine inanmıyorlar. Ders esnasında

öğrencileri aktif hale getiremiyorlar. Öğrenci seviyesine inemiyorlar. Derste heyecan olmuyor; motivasyon her yönden düşük kalıyor. Derste değişik yöntem ve teknikler kullanmıyorlar. Öğrenci başarısını iyi ölçemiyorlar. Bazı öğretmenler sınıfta ön sıralardaki çok az öğrenci ile ders yapıyorlar; hareketli veya sessiz olarak sınıfın geri kalan kısmı derse katılmıyor.

Öğretmenlerin önemli bir oranı, farklı siyasâ ve sosyal görüşler konusunda hiç hoşgörülü değiller. Sadece kendi görüşlerinin doğruluğuna inanıyorlar ve başka görüşleri tanıyıp saygı göstermiyorlar. Öğretmenler odasında "eğitim" konuşulmuyor, genellikle siyaset görüşülüyor. Öğretmenler arasında, siyasî görüş farklarından dolayı, büyük bir çekişme var ve bunu öğrencilerine de yansıtıyorlar. Öğretmenler odasında siyasetin dışında gündel olaylar ve maaş yetmezliği konuşuluyor. Bu durum, öğretmen adaylarının en çok hayal kırıklığına uğradığı noktalardan biridir.

"Öğretmen" olarak yetişmeyenler, mesleğe dışardan girenler çok başarısız. Eğitim sistemine faydaları olmadığı gibi, bilakis zararları da var. Yöntem, teknik bilmiyorlar. Dersi anlatamayınca öğrencilerini aptallıkla suçluyorlar, eziyet ediyorlar. Öğrenci velileri çocuklarıyla ve onların eğitimleriyle ilgilenmiyorlar. Öğretmenlerin de öğrenci velileriyle ilişkileri kopuktur.

Bu eleştirilen öğretmen topluluğun yanında, öğretmen adaylarını öğretmenin tüm ideal özellikleri bakımından derinden etkileyen, "ilerde onun gibi öğretmen olmak istiyorum" dedikleri, idealizmini hiç kaybetmemiş değerli öğretmenler de vardır.

c) Gözlem ve uygulama sonucunda öğretmen adaylarının görüşlerinde meydana gelen değişmeler:

"Okullarda gözlem yapmaya başlayınca kadar, öğretmen olacağımızın farkında değildik" diyor, araştırma örnekleme. Gözlem ve uygulama çalışmalarından önce kimisinde toz pembe hayaller vardı, gitti! Kimisinin şüpheleri ve korkuları vardı, gitti! Çekingenlik ve ürkeklik kalktı; cesaret ve güven geldi. Endişe ve korku ile kaygılanan öğrencilerde bunlar dağıldı.

Yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenler eksiklerini gördü; daha çok çalışmak ve okumak gerektiği kanaatine vardılar. Fakültede aldıkları teorik bilgilerin, uygulamada çok işe yaramadığını anladılar. Okul ortamını tanıyarak eğitime daha gerçekçi bakmayı öğrendiler. İlköğretim sınıfları hakkındaki düşüncelerinin ve zanlarının çok da doğru olmadığını gördüler.

Her meslek, daha ziyade yapılarak öğrenilir. Öğretmenliğin başlangıcındaki en kritik dönemlerden olan, öğrencilerle sağlıklı ilişkiler kurma, onları eğitim ortamında görüp tanıma, onların neler düşündüğünü, nelere önem verdiğini anlama bu gözlem ve uygulama döneminde başarılıdır. Okul yönetimi hakkında öğretme adayları ilk gerçek bilgileri burada aldılar.

Öğretmen adaylarının ikisinde düş kırıklığı ve bir parça panik durumu ortaya çıktı. Bir öğrenci "sisteme adapte olamayacağından" korktu. Bir diğeri idealistliğini ne kadar sürdüreceğini bilemediğini söyledi.

Öğretmen adayları bu uygulamalar sırasında kendilerindeki eksiklikleri gördüler. Sınıf disiplinini sağlamanın, sabrın, hoşgörünün, ilgiyi sürekli canlı tutmanın ne kadar zor olduğunu anladılar. Resim, müzik ve beden hareketlerinin ders içinde nasıl etkili olarak kullanılabileceğinin güzel örneklerinin gördüler. Ders anlatırken değişik yöntem, teknik ve araç-gereç kullanmanın önemli ve etkili olduğunu anladılar.

Çocukları sevme ve onlarla ilgilenmenin hem disiplin sorunlarını çözümlediğini hem de zevkli ders yapılmasını sağladığını gördüler.

Gözlemledikleri birçok öğretmen davranışlarından nelerin yapılmasının iyi, nelerin yapılmasının kötü olduğunu çıkardılar. Meslek içinde kaçınacakları ve taklit edecekleri bir çok davranış örnekleri gördüler.

Sonuçta, öğrencilikten öğretmenliğe geçişi başardılar.

Sonuç

Teorik eğitim içerisinde son derece idealist olarak yetiştirilen gençlerin, gerçek eğitim ortamını çıplak gözle görüp biraz da sert olarak eleştirmeleri normaldir. Beklentimiz onların ilerde kendi eleştirdikleri duruma düşmemeleri, her zaman kendilerini yenileyerek ideal bir öğretmen olarak kalmalarıdır.

Okullarda gözlem ve uygulama dersleri kendilerinden beklenen fonksiyonları yapmış; "öğrencileri" öğretmenliğe hazır hale getirmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ortak kanaatini şu üç cümle içinde toplamak mümkündür:

"Kendimi bu mesleği yapmaya yeterli görüyorum." "Artık kendimi öğretmenlik mesleğine hazır hissediyorum." "Şimdi bir sınıfım olsun istiyorum."